

оновлення: 20.01.2018. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2109-14> (дата звернення: 17.05.2018).

6. Актуальні проблеми державного управління та місцевого самоврядування: матеріали наук.-практ. конф. за результатами стажування слухачів спеціальності «Державне управління»/ за заг. ред. Є. І.Бородіна. – Д.: ДРІДУ НАДУ, 2013. – 64 с.

Мотика Світлана Станіславівна

Начальник відділу освіти Підволочиської селищної ради
svitlana-pv@ukr.net

Сидор Ірина Петрівна

к.е.н., доцент кафедри фінансів імені С. І. Юрія ТНЕУ
irunasudor@gmail.com

ФІНАНСУВАННЯ ГАЛУЗІ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ОСВІТНЬОЇ РЕФОРМИ

У сучасному світі якісна освіта є основою розвитку особистості та запорукою ефективного розвитку громади і суспільства. Постійна недостатність бюджетного фінансування освітніх закладів та програм, нерегулярне надходження бюджетних коштів і непрозорість їх розподілу на різних рівнях місцевих органів влади провокує зниження якості та ефективності надання освітніх послуг. В даному контексті саме система управління та контролю за діяльністю бюджетних установ повинна відігравати ключову роль щодо ефективності використання фінансових ресурсів держави. Для поліпшення становища необхідно систему фінансування освітньої галузі формувати відповідно до соціально-економічної доцільності здійснених бюджетних видатків з використанням світового досвіду.

Сучасний етап розвитку системи освіти України характеризується її постійним реформуванням з метою пошуку шляхів приведення змісту освіти у відповідність з особистісними запитами населення, вітчизняними пріоритетами та світовими стандартами. В умовах адміністративно-територіальної реформи сучасний стан системи управління освітою характеризується процесами децентралізації, тобто передачі ряду функцій і повноважень від вищих органів управління нижчим. В даних умовах функції місцевих органів виконавчої влади в галузі загальної освіти може

виконувати створений об'єднаною територіальною громадою власний орган управління освітою. Метою реформи місцевого самоврядування є, передусім, забезпечення його спроможності самостійно, за рахунок власних фінансових ресурсів, вирішувати питання освіти місцевого значення. Йдеться про наділення територіальних громад відповідними фінансовими ресурсами та про мобілізацію їхніх внутрішніх резервів.

Кризові явища в освіті, які ми спостерігаємо сьогодні, пов'язані з реформуванням політичної та економічної систем на принципово нових засадах. Пристосована в минулі роки до жорсткого зарегламентованого оточення, освіта сьогодні ввійшла в суперечність з новими, більш гнучкими і такими, що зазнають постійних трансформацій, вимогами українського суспільства. У вересні 2017 року було ухвалено нову редакцію Закону України «Про освіту», який регулює основні засади освітньої системи та передбачає впровадження масштабної реформи середньої освіти – Нова українська школа. Відтак, реформування освіти зумовлене необхідністю ефективного використання коштів, подолання негативних явищ, що мають місце в освітній галузі [1].

В зв'язку з реформою децентралізації у 2015 року в Підволочиському районі Тернопільської області була утворена Підволочиська громада. У травні 2016 року сформовано відділ освіти Підволочиської селищної ради, змінено власника (засновника) шкіл, заклади I-III ступенів перейшли з підпорядкування районної ради, заклади I-II, I ступенів з підпорядкування сільських рад – у власність Підволочиської селищної ради та на баланс новоствореного відділу освіти. Освітні проблеми стали ближчими для органів місцевого самоврядування, зокрема селищної ради. Вони переймаються особливостями функціонування закладів освіти, допомагають фінансово, але також і ставлять певні вимоги щодо покращення їхньої роботи, раціонального використання коштів і підвищення якості надання освітніх послуг.

З метою задоволення освітніх потреб населення в громаді у 2017-2018 навчальному році функціонує 16 закладів загальної середньої освіти, охоплено навчанням 1762 учні, 3 них: шкіл I ступеня – 3 (26 учнів); шкіл I-II ступенів – 7 (328 учнів); шкіл I-III ступенів – 6 (1408 учнів).

Водночас, залишаються функціонувати малокомплектні школи: школи I-III ступеня, де менше 100 дітей – Іванівська, Оріховецька, школи I-II ступеня, де менше 40 дітей – Клебанівська, Жеребківська, школи I ступеня де менше 10 учнів – Мовчанівська, Росохуватецька.

Зменшення кількості учнів призводить до зменшення кількості класів. У 2017-2018 навчальному році у 5 школах громади не має повного першого класу (кількість учнів менша 5), у 2-ох школах (Галущинці, Росоховатець) взагалі не має учнів у 1-му класі, проблемою є кількість учнів у Мисловецькій філії (7 учнів). У 18 школах громади повними є 138 класи та 42 класи неповні, в 6-ти класах не має жодного учня. У сільській місцевості рік за роком збільшується кількість класів, наповнюваність яких складає до 5 школярів. Як наслідок, зростає кількість учнів, що навчаються за індивідуальною формою навчання та отримує не повну якісну освіту, збільшується дефіцит коштів на оплату заробітної плати педагогічному колективу.

Відділ освіти спільно з селищною радою проводить роз'яснювальну роботу серед громадськості, батьків та учнів, які навчаються в школах з малою чисельністю, щодо оптимізації мережі закладів освіти. На території Підволочиської селищної ради у 2017 році функціонувало 15 закладів дошкільної освіти, з них 9 – ДНЗ, 6 – дошкільні групи у складі НВК. Відкрито 27 груп. Дошкільною освітою було охоплено 523 дитини. Із усіх дошкільнят 272 дитини виховуються у Підволочиському ДНЗ. У 2017 році відкрито нове приміщення дошкільного закладу НВК «Богданівський ЗНЗ І-ІІ ст.-ДНЗ».

З метою зайнятості учнів за інтересами в позаурочний час працює 3 позашкільні заклади освіти: ДЮСШ, Підволочиський будинок школярів та СЮТ, де навчаються 963 учні, що становить 65 % від загальної кількості учнівського контингенту. Також працює Кам'янківський міжшкільний навчально-виробничий комбінат.

Фінансування закладів та установ освіти здійснюється за рахунок освітньої субвенції з державного бюджету, дотації з державного бюджету, коштів бюджету Підволочиської громади (табл. 1).

Таблиця 1

**Динаміка джерел фінансування закладів і установ освіти
Підволочиської громади у 2017-2018 рр.¹**

Джерела фінансування освітніх закладів, млн. грн.	2017 н. р. (факт)	2018 н. р. (план)
Освітня субвенція	32,11	31,0
Дотація	8,56	10,41
Кошти бюджету Підволочиської громади	25,19	23,84
Всього	65,87	65,25

Примітки: складено автором за даними [3]

Місцевим бюджетом на 2017 рік відділу освіти Підволочиської селищної ради виділено коштів в сумі 65, 87 млн. грн. Зокрема, основними джерелами фінансування закладів і установ освіти є: кошти освітньої субвенції, які поступають з державного бюджету і спрямовуються на оплату праці педагогічним працівникам шкіл, дотації з державного бюджету, коштів бюджету Підволочиської громади.

Так, порівнюючи показники фінансування установ і закладів освіти Підволочиської громади у 2017-2018 н. р. відмітимо, що їх загальний обсяг скоротився на 0,62 млн. грн. А саме зменшився обсяг освітньої субвенції – на 1,11 млн. грн. та коштів, наданих бюджетом Підволочиської громади – на 1,35 млн. грн. Водночас, сума дотації з державного бюджету зросла на 1,85 млн. грн.

Розподіл коштів бюджету на освітню галузь Підволочиської громади у 2017 н. р. представлено у таблиці 2.

Таблиця 2

**Розподіл коштів на фінансування установ і закладів освіти
Підволочиської громади у 2017 н. р.¹**

Розподіл коштів на освітню галузь	Сума, млн. грн.
заробітна плата працівників загальноосвітніх закладів	40,29
заробітна плата працівників дошкільних закладів освіти	5,06
заробітна плата працівників позашкільних закладів освіти	1,69
оплата за електроенергію	2,07
оплата за природній газ	4,72
витрати на харчування учнів 1-4 класів та пільгової категорії	1,15
витрати на харчування дітей у ДНЗ	0,94
витрати на оздоровлення дітей	0,17
витрати на транспорт (перевезення учнів)	0,012
Всього	65,87

Примітки: складено автором за даними [3]

Слід відмітити, що за підсумками навчального року обсягу фінансування, виділеного для функціонування установ та закладів освіти у Підволочиській громаді, було недостатньо. З метою покриття витрат освітньої галузі Підволочиська селищна рада додатково виділила коштів в

сумі 5,75 млн. грн., з яких 4,09 млн. грн. було спрямовано на виплату заробітної плати; 1,38 млн. грн. – на господарські витрати; 283,9 тис. грн. – на придбання основних засобів за капітальними видатками.

У 2018 році змінено підхід до виділення освітньої субвенції з державного бюджету. Відповідно до статті 103 Бюджетного кодексу України освітня субвенція розподіляється між відповідними бюджетами на основі формули, яка розробляється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері освіти, та затверджується Кабінетом Міністрів України [2].

Розрахунок обсягу освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на 2018 рік здійснено Міністерством освіти і науки на основі нової формули, виходячи з розрахункової кількості ставок педагогічних працівників, визначеної на підставі навчального навантаження, розрахункової наповнюваності класів та навчальних планів.

З урахуванням зазначених критеріїв, видатки освітньої субвенції на 2018 рік у Підволочиській громаді розраховані у обсязі 31,0 млн. грн. Крім цього, надано державну дотацію у сумі 10, 41 млн. грн. та коштів місцевої громади у обсязі 23,84 млн. грн. Всього бюджет освіти 2018 року становив 65,25 млн. грн. Зважаючи на дефіцит бюджету 2017 року та враховуючи зростання заробітної плати можна спрогнозувати, що дефіцит цього річного освітнього бюджету досягне кілька млн. грн.

У 2017 році освітня субвенція, яка спрямовувалась на виплату заробітної плати педагогічним працівникам загальноосвітніх навчальних закладів була достатньою. Проте, через зміну підходу до виділення освітньої субвенції, зростання заробітної плати вчителям, завдяки розширеній мережі закладів освіти, наявності малокомплектних шкіл, навчання учнів на індивідуальній формі, функціонування неповних класів (де навчається менше 5 учнів), малу середню наповнюваність класів учнями (12 учнів), поділ класів на групи (а це не враховано у новій формулі) у 2018 році прогнозується дефіцит коштів у сумі близько 5 млн. грн.

Таким чином, реформування системи шкільної освіти в Україні є нагальною проблемою, яка має комплексний характер. Серед шляхів покращення фінансування можна виділити три основних:

1) удосконалення механізму державного фінансування шляхом надання освітньої субвенції з урахуванням наявності специфіки

формування класів у територіальній громаді (мало комплектність, поділ класів на групи та інше);

2) збільшення фінансування за рахунок коштів місцевого бюджету задля забезпечення усебічного врахування освітніх запитів громадян територіальної громади;

3) проведення оптимізації мережі навчальних закладів [4, с. 180].

Оптимізація мережі закладів освіти, попри її непопулярність, є вимогою часу і зумовлена кількома причинами:

по-перше, невідповідністю між темпами скорочення освітніх установ і контингенту школярів, що породжує проблему малокомплектності шкіл;

по-друге, високими фінансовими втратами держави на функціонування установ і закладів освіти;

по-третє, низькою якістю надання освітніх послуг у малих школах.

В об'єднаних територіальних громадах проблеми оптимізації мережі закладів освіти загострюються, оскільки місцеві органи влади, які несуть повну відповідальність за їхнє функціонування, мають фіксовану і далеко не повну фінансову підтримку з боку держави. Оптимізація мережі шкільних закладів, у т.ч. їхнє закриття, не є самоціллю і тим більше головним результатом реформ в освіті. Це лише один із необхідних кроків на шляху до побудови ефективної системи надання високоякісних освітніх послуг. Проте, для того щоб забезпечити доступність освіти до кожного учня потрібно ефективно організувати процес перевезення учнів та педагогів. Для цього на передній план виходить процес придбання шкільних автобусів та якісний ремонт доріг.

Список використаних джерел:

1. Барановський М., Барановська О. Оптимізація мережі закладів шкільної освіти України в умовах адміністративно-територіальної реформи: причини, регіональні відмінності, шляхи реалізації. *Часопис соціально-економічної географії*. 2017. Випуск 22(1).

2. Бюджетний кодекс України URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.

3. Відділ освіти. Освіта Підволочисьчини. Інформаційні матеріали до підсумкової колегії 2017 року. Підволочиськ, 2017.

4. Сидор І.П. Фінансове забезпечення сфери освіти в Україні. Перспективи розвитку фінансової системи України. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Тернопіль: ТНЕУ, 2012. С. 178-180.